

Az életminőség és a könyvtár változó szerepe

A könyvtár intézményi szerepe és értéke

LAKI Ildikó

Előjáróban

Az „életminőség” és a „szubjektív jólét” napjaink széleskörűen elterjedt fogalmai közé tartoznak, és nem azért használatosak olyan gyakran, mert divat, hanem azért, mert olyan fontos társadalmi kérdéseket is magukban foglalnak, amelyek a különböző kulturális intézmények körében (elsősorban a könyvtárakban) egyre inkább megváltoztatják, átalakítják az intézmények funkcióit.

Az életminőség kérdésének 21. századi felvetései ennél is tovább mennek, és olyan felvetésekkel szembeesítenek, mint például: milyen szereppel kell rendelkeznie manapság egy közintézménynek, elegendő-e az a funkció, amelyre létrejött, vagy komplexebbé kell válnia; milyen valós és vélt szerepe van a kultúrát biztosító intézményeknek a társadalom szubjektív jólétének segítésében, és ehhez vannak-e megfelelő eszközei; továbbá, hogy milyen kapcsolódási pontok láthatók a társadalom és az intézmények között, és ezek miként segítik az egyént életminőségének alakításában.

A mai Magyarországon a könyvtári intézményrendszer viszonylagos stabilitása mellett is folyamatos változásoknak van kitéve. A könyvtáraknak ebben a környezetben is meg kell találniuk azokat a területeket vagy szerepeket, amelyek a használói oldalról mutatkoznak, és az egyéni életminőség javításában szerepet játszanak. A következő évek feladatai között szerepelhetnek olyan kezdeményezések, amelyek ezen intézmények funkcióit gyökeresen átalakíthatják.

Életminőség és a könyvtár

Manapság a kulturális intézmények esetében egyre erőteljesebb hangsúlyt kap az életminőség, a szubjektív jólét, az egyéni életstílus fogalma, még inkább alkalmazási köre. A 21. században mindinkább komplexszé váló rendszerek, dinamikusabbá, illetve alkalmazkodóbbá teszik az egyénetet is ezekhez az intézményekhez, ugyanakkor az intézmények – sokszor – nem képesek megvalósítani, teljesíteni az egyének elvárásait. (Természetesen az is előfordul, hogy az

egyének nem tudják világosan megfogalmazni az intézményekkel szembeni kívánalmaikat.)

Jelen tanulmányunkban először áttekintjük azokat a fogalmakat, illetve meghatározásokat, amelyek a választott téma feldolgozásában, megértésében segítséget nyújtanak.

A könyvtár mint intézmény komoly történeti múlttal rendelkező színtér, és kiemelt szerepe van a kulturális értékek és az egyéni életér kialakításában is. Az elmúlt évtizedekben történt szakmai és tartalmi változások olyan multifunkcionális szerepeket rendeltek az intézményhez, amelyek társadalmi érdeklődésre tettek szert kora gyermekkortól kezdve alakítva, formálva szemléletünket.

Az életminőség fogalma közvetlenül vagy közvetetten ma már beépül a könyvtári programok kínálatába is. „A huszadik század hatvanas éveiben a fejlett országokban újrafogalmazták a társadalom alapvető célkitűzéseit, amely szerint a fejlődés útja nem a mindenáron való gazdasági növekedés, hanem az emberek jóllétének, életminőségének javítása. Így az életminőség-javítás a modern társadalmakban igen fontos célkitűzéssé vált, az életminőség-kutatás több tudományterületnek is szerves része lett. Az életminőséget meghatározó, befolyásoló tényezők és hatásai vizsgálatára különböző életminőség-modelleket alkotnak, újabb és újabb egészségmutatókat hoznak létre”¹

Az életminőség „általános megközelítésben az egyén (vagy népesség, népességcsoport) „jól-lét”-érzésének fokmérője, a különböző, számukra fontos testi és lelki aspektusok mentén – figyelembe véve az életminőség objektív és szubjektív vetületeit is.” A különböző tudományágak különféleképpen definiálják, közelítik meg az életminőség fogalmát; az elmúlt évtizedekben mélyrehatóbban foglalkozva a szubjektív összetevők kutatásával.”²

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) az életminőséget így határozta meg: „Az életminőség az egyén észlelete az életben elfoglalt helyzetéről, ahogyan azt életterének kultúrája, értékrendszerei, valamint saját célja, mintái és kapcsolatai befolyásolják.”³

A klinikai orvosi gyakorlatban az életminőség vizsgálata és értékelése arra fókuszál, hogy a hosszabb ideig tartó vagy elhúzódó betegség, valamint annak kezelése milyen hatással van az egyén emberi kapcsolataira és lelki egészségére.

E két tartalom egyértelműen arra kíván rávilágítani, hogy az egyének egészséges életének megélése és az arra való törekvés milyen módon hat az életterre, hiánya pedig milyen következménnyel járhat egyéni és össz társadalmi szinten.

Az egészség meghatározó tényezői között a középpontban az adott biológiai kóddal, genetikai tényezőkkel rendelkező egyén áll, beleértve az egészségre hatással lévő, módosítható tényezőket. További tényezők között említhetők még az egyén baráti és közösségi normái, illetve annak hatásai, a lakás- és életkörülmények, a munka világa, valamint a különböző szolgáltatások és ellátások köre.

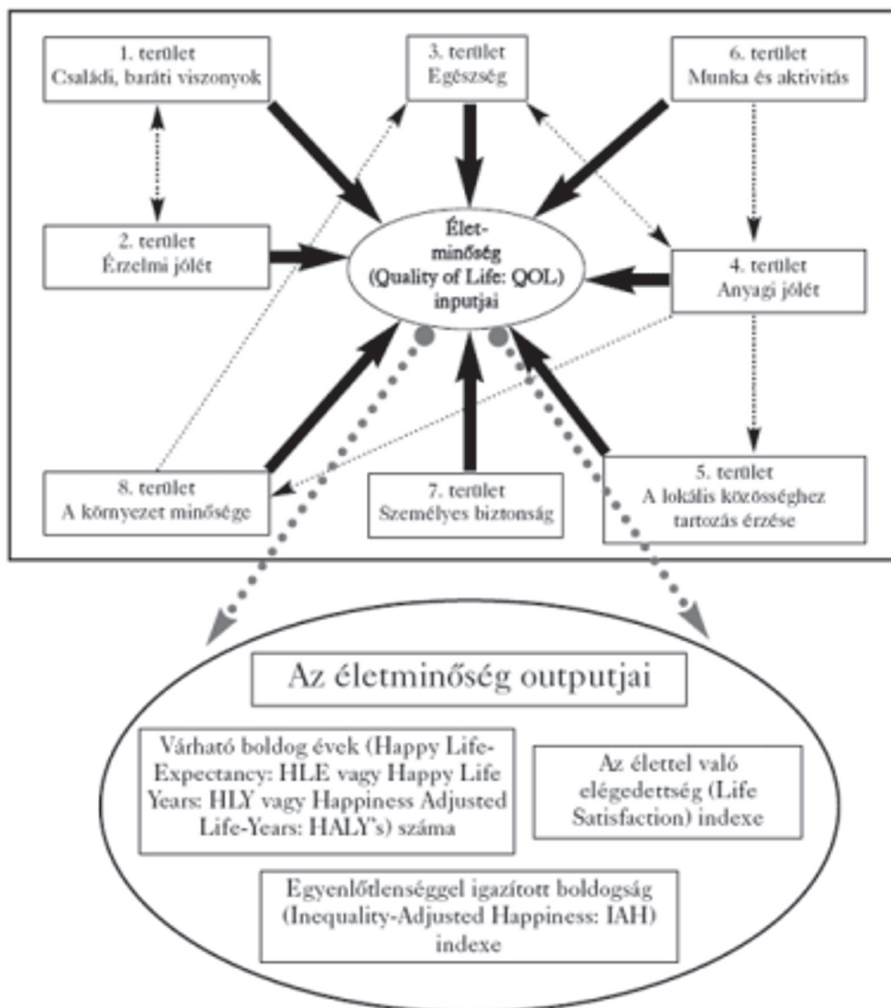
A hatvanas évektől kezdve egyre fontosabbá vált az emberi személy teljessége. *Lennart Nordenfelt*, az egészség és életminőség összefüggéseit kutató svéd tudós megfogalmazása szerint az életminőség lényegében a boldogsággal azonos, s hétköznapi értelemben az étellel való elégedettség, illetve elégedetlenség mértékeként lehet leginkább meghatározni.⁴

A szociológiai életminőség-kutatások az egyes országok, területek társadalmi csoportjainak, rétegeinek életminőségét vizsgálják. Ezek a szociológiai vizsgálatok dominánsan az objektív tényezőket helyezik a középpontba, és nem az USA-ban inkább alkalmazott szubjektív ítéleten alapuló tartalmakat.

„A lakosság életkörülményei az objektív indikátorok (lakáskörülmények, jövedelmi helyzet és fogyasztási szokások) mellett az egyén által megélt, szubjektív élethelyzet megítélésén keresztül is vizsgálhatók. A szubjektív jóllét mutatóinak középpontjában az emberek étellel, annak meghatározott területeivel való elégedettsége, mentális egészsége, valamint jellemző érzelmi állapota áll.”⁵

Az *Eurostat Statistical Books: Quality of Life – Facts And Views 2015*⁶ című kiadványában az indikátorok fejezik ki, mit jelent az életminőség az egyén számára, és hogy a szubjektív jóllét milyen elemekből tevődik össze.

A 8+1 indikátor a következő volt: anyagi életkörülmények, jövedelemtermelő vagy fő tevékenység, egészség, oktatás, társas kapcsolatok és szabadidő, gazdasági és fizikai biztonság, kormányzás és alapvető jogok, a természeti és lakóhely-környezet állapota. A kilencedik tényező a külső tényezőktől eltérően egy olyan belső tényező, amely azt mutatja, hogy az egyének milyenek élik meg az életminőségüket, ez az ún. „általánosan megélt életminőség.” A fogalmak körének záró egysége az az OECD által megfogalmazott gondolat, mely minden tartalomnak, mint szubjektív jóllétnek a mérését teszi lehetővé: A szubjektív jóllét igen tágan, jó mentális állapotként definiálódik, az emberek saját életükről alkotott valamint személyes élményeiket, tapasztalataikat tükröző mindenféle pozitív és negatív értékelést magába foglaló tartalomként.

1. ábra

Rahman életminőség-modellje

(Forrás: <http://utajovobe.eu/hirek/eu-tarsadalom-es-jog/2364-életminőség-boldogság-strategiai-tervezés>)

Rahman életminőség modellje nyolc területen keresztül értékeli, illetve vizsgálja azokat a tényezőket, amelyek szükségesek az életminőség minőségi mutatóinak kialakításában, majd pedig három tartalmi elemén keresztül láthatóvá válik az életminőség teljes köre – amennyiben ez egyáltalán elmondható – megvalósulása. E modell keretében talán a lokális közösséghez tartozás eszménye jelentheti az intézményekhez, és ezen keresztül az élményekhez való kötődést, az egyéni és társadalmi szubjektív életminőség megvalósulásának lehetőségét.

Az életminőség ebben a vonatkozásában egy komplex megvalósulási folyamat, melyben a társadalom tagjai és intézményei között mindennapi, aktív kap-

csolat mutatható ki. A kapcsolat fenntarthatósága csak abban az esetben biztosítható, ha a résztvevők életvitelükben, életmódjukban képessé válnak arra, hogy a kultúra iránti igényüket sokszínűvé és változatossá tegyék.

A könyvtár mint a szubjektív életminőség alakítója

A magyarországi könyvtárak életminőséggel összefüggő tevékenysége évtizedek óta aktívnak és sokszínűnek mondható. Az 1990-es évek előtti időszakban, bár nem szubjektív életminőséget javító intézményként, de a különböző társadalmi státusban

lévő emberek számára mentális és kulturális igénykielégítő szereppel rendelkező helyként voltak jelen a kulturális intézmények között.

Az elmúlt közel harminc évben az intézményi szerepkör tovább bővült, professzionalizálódás következett be: sok helyen vállalták speciális célcsoportok támogatását is, illetve olyan közvetett vagy közvetlen programok elindítását, melyek a könyvtári szerepeken túlmutatnak.

E tartalmi segítségnyújtást a könyvtárak jelentős hányada évtizedek óta feladatának, sőt hivatásának tekinti, mellyel kettős céljuk van; egyfelől az intézményi látogatottság stabilitásának biztosítása, esetenként növelése, másfelől – ami még talán erősebbnek mutatkozik – az intézményhez való ragaszkodás, az intézmények által nyújtott biztonság növelése, hozzájárulás az egyéni jóllét intézményhez.

A 21. századi könyvtáraknak számos dilemmával szembe kell nézniük. Ilyennek tekinthetők azok a kérdések, amelyek az intézmény küldetésére kívánnak fókuszálni. Vajon a jelenkori könyvtárak képesek-e betölteni szerepüket, hivatásukat? A könyvtár korábban meghatározott feladatai mellett képes-e újabb, a társadalom szubjektív életminőségét célzó programokat kínálni? Milyen változtatásokat kell megtennie annak érdekében, hogy e szerepet felvállalja? A könyvtári szakemberek részéről milyen tudást, ismeretet és újfajta képességeket, készségeket igényel mindez? Az intézmények mennyire tudják bevinni a társadalmat azokba a törekvésekbe, amelyek számukra minőségi változásokat hoznak majd?

A kérdések mellett ugyanakkor azt is szükséges látni, a könyvtár intézménye egyre erőteljesebben fókuszál hagyományos szerepeinek kiegészítésére, a különböző társadalmi csoportokkal való kapcsolatfelvételre, a hátrányos csoportok integrációjára, beilleszkedésük elősegítésére, a társadalmi jólét erősítésére.

Ez utóbbi feladat az elmúlt években egyre fontosabbá vált, hiszen a lecsúszó társadalmi csoportok és a generációkon átívelően szegénységben élők vagy a manapság egyre magasabb számarányban megjelenő korai iskolaelhagyók egyik támaszpontjává válhatnak a kulturális intézmények, és elsősorban a könyvtár. A kérdés itt is az, vajon milyen módon képes az intézmény segíteni e feladat megvalósulását.

A társadalmi szerepvállalás további kérdéseket intéz a könyvtár intézményéhez: például lehet-e közvetetten ellátni ezt a feladatot, vagy a közösségből eredő igénynek kell meghatározónak lennie? Lássuk be, ez sem egyszerű, és még tovább bonyolódik, ha a fenti csoportok nagyobb létszámban jelennek meg. A di-

lemmák sok esetben a könyvtár szociális szerepének erősítésében, kulturális közösségi elveinek gyakorlásában érvényesülnek.

Egyértelműen állítható, hogy jelenkori könyvtáraink hagyományos, korábban hozzájuk rendelt feladataikat teljes körűen ellátják, szakmai tevékenységeik megfelelnek a kor szakmai, társadalmi kívánalmainak, a minőségi és a tartalmi változások mentén a folyamatos újításokat sem hagyják figyelmen kívül. E szorosan vett feladataikon túl számos egyéb kezdeményezés, program, rendezvény szervezői, melyek elsősorban a jóllét és életminőséghez kapcsolódnak. Az előadóestek, a különböző korcsoportoknak szóló differenciált programok, valamint a hátrányos helyzetű csoportokra fókuszáló, felzárkózást, esélyt kínáló lehetőségek mind azt bizonyítják, a könyvtárakra komoly jövőbeli feladatok várnak, mind az egyéni és csoportos életminőség és szubjektív jóllét, mind a társadalmi integráció oldaláról. A kulturális intézmények mellett az egyéni résztvevők is domináns szereplők, ismerniük, illetve tudniuk kell, milyen mértékben számíthatnak az intézményekre, illetve azok terhelhetőségére.

A teherterhelés növekedése kedvező hatást gyakorolhat az egyik legdinamikusabb intézményi hálóra, a könyvtárakéra.

Jegyzetek, irodalom

A források utolsó megtekintése: 2017. okt. 26.

1. Az életminőség fogalma: [https://fogalomtar.aeek.hu/index.php/%C3%89letmin%C5%91s%C3%A9g_\(Quality_of_life\)](https://fogalomtar.aeek.hu/index.php/%C3%89letmin%C5%91s%C3%A9g_(Quality_of_life))
2. Életminőség fogalom: [https://fogalomtar.aeek.hu/index.php/Életminőség_\(Quality_of_life\)](https://fogalomtar.aeek.hu/index.php/Életminőség_(Quality_of_life))
3. Az egészség fogalma és determinánsai: <http://www.pro-qaly.hu/az-egeszseg-fogalma-es-determinansai-108.html>
4. A boldogság, az étellel való elégedettség és az életminőség kapcsolata: <http://boldogsagprogram.hu/a-boldogsag-az-etellel-valo-elegedettseg-es-az-életminoseg-kapcsolata>
5. Magyarország, 2016
6. Eurostat statistical books: quality of life – facts and views 2015. <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/6856423/KS-05-14-073-EN-N/742aee45-4085-4dac-9e2e-9ed7e9501f23>